

АСАБЛІВАСЦІ ЎЖЫВАННЯ ПРЫМЕТНІКАЎ СА ЗНАЧЭННЕМ КОЛЕРУ Ў МАЎЛЕННІ

Барысавец С. У. (УА БДПУ імя М. Танка, Мінск)

Навуковы кіраўнік – В. У. Азарка, канд. філал. навук, дацэнт

Колеравая характарыстыка рэалій можа быць абумоўлена як фізічнай прыродай, так і суб'ектыўнымі ацэнкамі, што ўзнікаюць на аснове культурнага і сацыяльнага вопыту. Як адзначаюць даследчыкі, дзякуючы самым розным прыборам і прыстасаванням магчыма адрозніць да 10 мільёнаў колеравых адценняў [1, 4]. Разам з тым, у культуры кожнага народа існуюць асноўныя колеры, якія з цягам часу нарошчваюць вакол сябе сістэму асацыяцый, сімвалічных значэнняў і тлумачэнняў і пачынаюць функцыянаваць як магутнае інфармацыйнае поле, адмысловы эстэтычны эталон, элемент стылю.

Падчас правядзення эксперыменту 44 студэнты факультэта пачатковай адукацыі БДПУ атрымалі заданне запісаць як мага больш параўнальных зваротаў тыпу *прыметнік-каляронім + як + назоўнік*. У выніку мы атрымалі 455 параўнальных зваротаў згаданай мадэлі. Колькасць зваротаў, запісаных адным студэнтам, вагалася ад 5 (1 рэспандэнт) да 15 (1 рэспандэнт), сярэдні паказчык – 10,3 зварота.

Студэнты выкарысталі 22 колеравыя прыметнікі: *чорны* (44), *белы*, *зялёны*, *чырвоны*, *жоўты* (43), *сіні* (39), *шэры* (38), *блакітны* (36), *аранжавы* (29), *карычневы* (24), *ружовы* (22), *фіялетаваы* (20), *барвовы* (9), *пунсовы* (6), *алы* (3), *рыжы*, *салатавы*, *срэбраны* (2), *пурпурны*, *малінавы*, *хакі*, *бірузовы* (1).

Трывалая антанімічная сувязь паміж прыметнікамі *чорны-белы* забяспечыла найбольшую частотнасць гэтых колераў пры адказе. Акрамя таго, дзякуючы асацыятыўнай сувязі з вясёлкай былі названы ўсе колеры спектра. Заўважым, што ў першую чаргу рэспандэнты называлі асноўныя колеры, а адценні згадвалі значна радзей. Найбольшай частотнасцю характарызуецца колеры, якія, па сведчанні І. А. Швед, з'яўляюцца асноўнымі ў беларускай традыцыйнай культуры – *белы*, *чырвоны*, *чорны*, *жоўты*, *зялёны*, *сіні*, *шэры* [1, 86].

Акрамя таго, мы супаставілі атрыманыя адказы з азначэннямі, прыведзенымі ў тлумачальным слоўніку [2], і з устойлівымі параўнаннямі [3]. Найбольшую колькасць аб'ектаў параўнання (па 62 прыклады) рэспандэнты падабралі да прыметнікаў *белы*, *чорны* і *чырвоны*.

Згодна з ТСБМ, прыметнік *белы* мае значэнне ‘які мае колер снегу, малака’ [2, т. 1, 365]. У якасці аб’ектаў параўнання былі выкарыстаны назоўнікі *снег* (31), *ліст паперы* (4), *палатно* (4), *рамонак* (3), *малако* (3), *лебедзь* (2), *аблокі* (2), *пух* (2), *цукар* (2), *чайка* (1), *мел / крэйда* (1+1), *бяроза* (1), *вата* (1), *лілія* (1), *фата* (1), *марожанае* (1), *мука* (1). Як бачым, не заўсёды выбраны аб’ект для параўнання з’яўляецца эталонам колеру, аднак многія з прыведзеных параўнанняў занатаваны ў зборніку “Выслоўі”: *белы* як *яблыня, сонца, засланка, лебедзь, малако, мельнік, мука, палатно, папера, печ, смерць, смятана, сцяна, сыр, яйцо* [3, 286].

Прыметнік *чорны* ў слоўніку мае значэнне ‘які мае колер сажы, вугалю, самы цёмны з усіх колераў’ [2, т. 5, кн. 2, 316]. Удзельнікі апытання назвалі эталонамі чорнага колеру *вугаль* (18), *ноч* (12), *зямлю* (8), *сажу* (7), *смалу* (4), *чорта* (3), *нафту, негра, смерць* (2), *воўка, гуталін, крата, чарніла*. І ў гэтым выпадку выбар аб’екта параўнання не заўсёды абумоўлены прыродай колеравага ўспрымання, а хутчэй звязаны з суб’ектыўным успрыманням ці традыцыйнай словаўжывання, паколькі ў зборніку “Выслоўі” *чорны* колер параўноўваецца з *вугалем, галавешкай, асенняй ноччу, бізуном, вужом, галкай, гракам, дзёгцем, жуком, зямлёй, комінам, крукам, ноччу, сажай, смалой, смаўжом, сукном, цыганам, чортам* [3, 418].

Чырвоны колер у тлумачальным слоўніку вызначаецца як *колер крыві* [2, т. 5, кн. 2, 330]. Такое параўнанне мы сустрэлі ў адказах 15 студэнтаў. Акрамя таго, эталонам чырвонага колеру былі названы *бурак* (14), *ружа* (10), *памідор* (3), *мак, рак, заход сонца, неба на захадзе* (2), *агонь, вусны, вогнішча, каліна, рабіна, кветка, сцяг, суніцы*. Многія з адказаў можна было прадказаць, зыходзячы з традыцыйных народных параўнанняў, у якіх *чырвоны* колер спалучаецца з *агнём, калінай, ягадай, месяцам, макам, бураком, ракам, жарам, індыком, іскрай, кроўю, памідорам, пнём альховым, ружай* [3, 420].

Такім чынам, прыведзенае намі даследаванне выявіла, што ў большасці выпадкаў носьбіты мовы актыўна выкарыстоўваюць каля 10 прыметнікаў са значэннем колеру, аддаючы перавагу назвам колеракодаў, а не адценняў. Існуюць і пэўныя штампы ў спалучэнні прыметнікаў-каларонімаў з назоўнікамі – эталонамі колеру, што абумоўлена не столькі прыродай колеравага ўспрымання, колькі ўстойлівай традыцыйнай ва ўжыванні лексем, іх асацыятыўнай сувяззю.

Літаратура:

1. Швед, І. А. Міфалогія колеру ў беларускай традыцыйнай духоўнай культуры: манаграфія / І. А. Швед; Брэсцкі дзярж. ун-т імя А. С. Пушкіна; навуковы рэд. А. С. Ліс. – Брэст : БРДУ, 2011. – 291 с.
2. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы: у 5 т. – Мінск : БелСЭ, 1977–1984.
3. Выслоўі / [Склад., сістэматызацыя тэкстаў, уступ. артыкул і камент. М. Я. Грынבלата. Рэд. тома А. С. Фядосік]. – Мінск : Навука і тэхніка. 1979. – 520 с.